

**R. P. Christophori Gillii, Ex Brigantio Lvsitaniæ, Societatis
Iesv, Et in Conimbricensi Academia S. Theologiae
Professoris; Commentationvm Theologicarvm De Sacra
Doctrina, Et Essentia atque vnitte ...**

Gil, Christovão

Coloniae Agrippinae, 1610

Prima, ac præcipua causa efficiens Theologiæ, est Deus reuelans, &
illuminans. Cap. 2.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-82291](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-82291)

humanas erga Deum. Ex quibus omnibus elicitur finē Theologiae reuelatā esse ipsam creaturā rationalis perfectionem: quā ex actione, & cōtemplatione coalescit; siquidem Theologia actionem mensurat, cōtemplationem elicit. Quā omnia D. Paulus complexus illis verbis ex 2. ad Tim. 2. *Omnia Scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia, ut perfectus sit homo Dei.* Nam hoc ipso, quo est utilis, finē aliquem respicit: is autem est veritas, siue practica, siue speculatiua: ut etiam colligitur ex illo Christi Domini Ioan. 14. *Paracletus autem Spiritus sanctus docebit vos omnia.* scilicet cognoscenda ut citato loco ad Tim. notat D. Thom. Et *suggeret vobis omnia.* nempe operanda. Porro vtrumque horum, tū quoad veritatis agnitionem, tū quoad expulsiōnem errorum, attigit Apostolus: nam cū dicit *utilis ad docendum*, indicat vim rationis speculatiuā ad inferendam veritatis agnitionem: cū verō addit *Ad arguendum*, eiusdem vim ad falsitatis expugnationem: veritatis enim oppugnatores arguimus, ut patet ex illo Pauli ad Tit. 1. *Ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt arguere.* Quoad rationem verō practica eadem duo perstringit illis verbis *Ad corripiendum, & erudiendum.* Corripiuntur enim, qui labuntur in culpam, ut fugiant à malo, Matth. 18. *Si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipsum solum*, Paulus 1. ad Cor. 11. *Dum iudicamur autem, à Domino corripiamur, ut non cum hoc mundo damnemur:* ad bonum verō operandum erudiuntur homines per sanam doctrinam. Vltimum verō effectum siue finem, qui ex vtroque integratur, tetigit Apostolus vltimis verbis, *Ut perfectus sit homo Dei:* hic enim est finis, quem sacra doctrina respicit, ut effingat hominē perfectum, & reformet in eo imaginem Dei.

VIII. Obiectiones contra praedicta. At obijci potest, in primis, quod finis hic est Scripturae diuinitus inspiratae; Theologia verō nō est Scriptura diuina, sed habitus ratiocinatione humana acquisitus: non est autem idē finis doctrinae immediate reuelatae, & studio acquisitae. Deinde quoniam superius dictum fuit primo veritatis cōtemplationē esse vltimum finē Theologiae: nunc autē dico esse supernaturalem hominis perfectionem: quā duo nō cohærent, nam perfectio hominis cōtinet plura alia diuersa à cōtemplatione primae veritatis. Priori obiectioni respondeo habitū principiorum, & conclusionem magna ex parte coincidere, quoad rationē finis: nam si principia sint purē speculatiua, etiā con-

clusio talis est: si verō practica, etiā scientia conclusionis respicit praxim circa idem obiectū. At verō, ut infra dicam, Scriptura diuina continet principia Theologiae Christianae; & ideo eandem, quam habet vim, & facultatem illi confert, siue quoad speculationē veritatis, siue quoad regulam bonitatis, seruato tamen discrimine principij, & conclusionum. Secundae satisfiet, si dicamus, cū Theologia praecipue sit speculatiua, & secundū quid practica, recte dici posse absolute primae veritatis cognitionem esse finem eius vltimum: quoniam, etsi huiusmodi cognitio referri à nobis possit ad excitandū in nobis amorem Dei, tamen ipsa de se quoad praecipuam sui partem, nullum aliū finē respicit, quā veritatis agnitionem: ratione tamen alterius partis minus praecipue, dici potest ordinari ad perfectionem dirigendo operationes secundū regulas superiores diuinitus reuelatas: ad quam etiam suo modo pertinet cognitio speculatiua, non tamquam regula dirigens, sed tamquam pars integrans: magna enim humanae perfectionis pars est ipsa cognitio summae, ac primae veritatis. Ideo enim Christus dixit Ioan. 17. *Hac est vita aeterna, ut cognoscant te solum Deum, & quem misisti Iesum Christum.* Quae verba intelliguntur etiam de cognitione Trinitatis in via, qua suo modo, & in radice reddimur aeternae vitae participes. Et ita perfectio hominis quatenus agnitionem Deitatis includit, est finis Theologiae secundū potissimam eius rationem: quatenus autem virtutes appetitiuas exposcit, est finis eiusdem secundum rationem practicae: & ita non repugnat, ut finis eius sit primae veritatis cōtemplatio, & creaturā rationalis perfectio.

Prima, ac praecipua causa efficiens, Theologiae est Deus reuelans, & illuminans.

CAPVT II.

Finis, & efficiens congruam proportionem habere debent: & ita, quamuis instrumenta, imò & inferiores causae, quia applicantur à primo agente, nō necessario debent per se primò intendere finem vltimum, aut ad illum mouere: sed sat est, ut ab agente primo moueantur: ipsum tamen primum efficiens, à quo primò, ac per se finis intenditur, habere debet vim proportionatam perducendi causas intermedias ad assecutionem finis. Ex quo principio aperte constat, causam efficientem primam, ac praecipuam, in suo genere, non esse inferioris ordinis, quā sit finis: atque

I. Finis & efficiens proportionem inter se habere debent.

adeo

adeo cum Theologiæ finis supernaturalis sit, prima quoque, ac præcipua eius causa efficiens supernaturalis esse debet. Est autem Deus Optimus Maximus per lumen fidei, & diuinam reuelationem mentibus nostris immittens prima principia, & quasi semina Theologiæ: quam causam explicauit Apostolus verbis illis citatæ epist. ad Timoth. *Omnis Scriptura diuinitus inspirata.* vt notat D. Thom. in commentarijs eiusdem loci: itaque quemadmodum Deus per impressionem luminis naturalis, quo prima principia naturalia innotescunt, est causa scientiæ naturalis, vt constat ex illo Ecclesiast. 1. *Omnis sapientia à Domino Deo est.* & explicat D. Thom. q. 11. de ver. art. 1. ita per inspirationem luminis diuini, quo intelliguntur principia reuelata, est auctor, & causa prima Theologiæ, vt fusè probat, & explicat Henricus in sum. art. 11. q. 1. Et ideo Christus Dominus huius diuinæ philosophiæ auctorem, & magistrum, modò Patrem, modò se, ac Spiritum sanctum appellat Ioan. 7. *Mea, inquit, doctrina non est mea, sed eius, qui misit me, Patris.* & suam dicit, & non suam, sed Patris: suam quia ipse est sapientia genita, cuius per æternam generationem sunt omnia, quæ Pater habet à se: non suam, quia sicut ipse est à Patre, à quo per æternam generationem habet vitam, & perfectionem omnem essentialem Deitatis, ita quoque sapientiam, & doctrinam ab illo habet, non tamquam à magistro docente, sed tamquam à Patre per generationem ipsam communicante. Et rursus, ne persona Spiritus sancti exclusa videretur, missurum se promittit Apostolis eundem tamquam suummet doctrinæ magistrum. Ioan. 14. *Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia quacumq; dixero vobis.* non poterat alius magister interioris ordinis à semetipso docere, & explicare sacrosanctæ fidei mysteria. Quidam dubitant de hac doctrina, quoniam scientia Theologica acquiritur per actum vitalem; homo verò est causa principalis suorum actuum vitalium, & habituum per ipsos productorum. Verum hoc secundum non est absolute verum: sed solum, quando actus eliciuntur solum per principia & instrumenta naturalia, si verò aliquid supernaturale interuenit, non omne sed Deus est simpliciter causa principalis. Ita colligitur ex illo Apost. ad Rom. 8. *quicumq; enim spiritu Dei aguntur, hi sunt filij Dei.* Ad quod locum D. Thom. lect. 3. notat dici passim *aguntur* quoniam homo spiritualis, non quasi ex motu propriæ voluntatis principaliter, sed ex instinctu Spiritus

sancti inclinatur ad aliquid agendum. Et tamen talis actio vitalis est: quapropter non repugnat, vt agens vitale sit interdum non principale, sed quasi instrumentarium, quando scilicet eleuatur per auxilium, aut donum ordinis supernaturalis, & applicatur ad agendum ab agente superiore: vt contingit scientia Theologica.

At obijciat aliquis, non esse hoc peculiare Theologiæ; quandoquid cætera omnes scientiæ à Deo sunt tamquam à prima, & suprema causa, siquidē sapientiam *Effudit super omnia opera sua.* & ipse est *Fons sapientiæ in Excelsis.* Eccl. 1. neque est alius magister, Eccl. 1. q. vera doceat. *Nolite,* inquit Christus Dominus, Matth. 23. *Vocari Rabbi, vnus est enim magister vester, ne vocemini magistri, quia magister vester vnus est Christus.* & ratione concluditur, nam primum in vnoquoque genere est causa, & mensura cæterorum eiusdem generis: Deus autē est prima veritas, ac sapientia: ideoq; ipsi tamquam primo auctori, & magistro scientia omnis tribuenda est: quamobrem rectē dixit Ambrosius in 1. ad Cor. c. 12. initio. *Quidquid verū à quocumq; dicitur, à Sancto dicitur Spiritu.* Verum lōge diuersa est ratio progressionis à prima veritate Theologiæ, & reliquarū scientiarū, vt notat. S. Thom. q. vn. prologi. a. 3. in c. & Aegy. 2. p. prologi, q. 1. & Henric. vbi supra. Etenim cæterarum scientiarum sicut Theologiæ, ac rerū omniū est causa prima comunicans participationē aliquā suarum perfectionū creaturis: Theologiæ verò est etiam causa principalis, supplens defectum causæ secundæ. Etenim Deus quatenus causa prima est, non excludit consortiū causæ secundæ in suo ordine, ac genere principalis: qua ratione se gerit communiter in operationib; naturalibus, ad quas creaturæ instructæ sunt, sufficiente virtute, & vi sibi cōnaturalis: & ideo quādo per illā operantur, ipsæ quoque in suo genere operantur tamquam causæ principales: & hoc modo se res habet in acquisitione scientiarū naturalium: nam cum ad eas comparādas sit satis lumen naturale intellectus agentis, neque requiratur lumen ordinis supernaturalis, quāuis Deus vt causa prima sit auctor omnium scientiarum, tum quia dedit lumen naturale, tum quia semper actu concurrat cum intellectu addiscente, nihilominus relinquit causæ secundæ rationem, causæ principalis in suo genere. At in acquirenda notitia rerum supernaturalium, quas lumen naturale per se solum non manifestat, causa secunda non habet rationem principalis, sed instrumentalis, quia indiget speciali motionē, & illustrationē

primā,

II.

Deus omniū scientiarum auctor est & dator.

Ambrosius.

S. Thom.

Aegy. 2. p.

Henric.

Sed Theologiæ specialiter.

2. Tim. 2. S. Thom. Deus est auctor Theologiæ.

Ecclesiast. 1. S. Thom.

Henric.

Ioan. 7.

Ioan. 14.

Ad Rom. 8.

2. Pet. 1.

III.
Diuina scientia est primum principium Theologiæ.

primæ, quæ participationem sui luminis supernaturalis creaturæ imprimens per illam tamquam per instrumentum est causa præcipua notitiæ supernaturalis: creatura verò solum tamquam instrumentalis, quia non operatur per formam sibi connaturalem, sed eiusdem ordinis cum causa prima: & propterea D. Petrus ut rationem causæ præcipuæ negaret intellectui creato dixit 2. suæ Canon. c. 1. *Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritu sancto inspirati loquuti sunt sancti Dei homines.* radicem voluntatis excludit, quoniam sola voluntas cum principijs, & instrumentis sciendi naturalibus, quæ ipsa pro arbitrio mouet, & applicat, nõ potuit intellectum perducere ad notitiam propheticam habendam, cuius principia sunt extrinseca voluntati, & pendent ab inspiratione diuina.

Est autem primum principium Theologiæ ipsamet diuina scientia, longè aliter, quàm reliquorum habituum intellectualium naturalium: nam horum est principium exemplare, non motiuum: omnis enim vera cognitio, utpote scientia participata, conformatur diuinæ, ut proprio exemplari: non tamen omnis resoluitur in illam, ut in motiuum credendi: naturalis enim, si est à priore, resoluitur in prima principia, & per hæc in notitiam simplicem terminorum: si à posteriore in notitiam aliquam experimentalem: neque vllus vniquam philosophus reddens rationem motiuam suæ scientiæ, recurrit ad scientiam Dei, sed ad principia, & causas conclusionis sibi naturali lumine notas. At Theologia nõ solum procedit à diuina sapientia tamquam ab exemplari, & fonte omnis veræ notitiæ, sed tamquam à principio credendi, in quod resoluitur. Nam cum principia ipsius, ut infra dicam, sint credita ex testimonio diuino, proximum credendi motiuum est diuina reuelatio, in quam propterea tamquam in rationem credendi resoluntur conclusiones illatæ ex principijs creditis: & quoniam principium, & causa infallibilitatis reuelationis est prima veritas in dicendo, & intelligendo, ad hanc vltimò resoluitur assensus fidei, ut traditur in materia de fide: & consequenter ipse quoque assensus Theologicus, qui fide nititur. Si enim Theologus rogetur, cur assentiatur conclusioni illatæ discursu Theologico, respondebit, quia sunt veræ præmissæ, ex quibus sequitur: si iterum rogetur cur illas credat, dicet, quia Deus reuelauit: denique si interrogetur cur credat Deo reuelanti, respondebit, quia est verus

in intelligendo, & verax in dicendo: atque ideo nec fallere, nec falli potest: & ita vltimum principium, & motiuum, in quod veritas Theologica resoluitur est sapientia diuina. Nec verò ex hoc solum capite est supernaturale principium Theologiæ, sed etiam ex parte luminis intellectualis, ut enim ex Augustino, lib. 9. de Trinitate, cap. vlt. communiter viurpant Theologi *ex obiecto, & potentia paritur notitia*: & ita scientiæ naturalis considerari potest duplex genus principij efficientis, alterum ex parte obiecti, alterum ex parte potentie. Ex parte obiecti sumitur motiuum, obiectum enim sub hac, vel illa notione sumptum, habet varium modum mouendi intellectum: ideo enim, ut desumitur ex Aristot. lib. 11. met. cap. 6. per definitionem resoluitur omnis quæstio, nempe de prædicato per se, & non per accidens subiecti; quia definitio cõtinet causam, & rationem proprietatum, quæ per se conueniunt subiecto: atque adeò demonstratio; in qua medium est definitio, extrema verò subiectum, & passio, cõtinet proprium principium, ac motiuum enuncian- di passionem de subiecto. Ex parte potentie requiritur lumen intellectuale proportionatum representationi obiecti, ut cum illo simul haberi possint euidentes assensus principiorum, & conclusionum ex illis deductarum. In naturalibus autem scientijs vtrumque principium completum habetur ex natura: namque & obiecta immittunt sui species proportionatas ad simplices apprehensiones euidentes, & aptas pro gignendis assensibus principiorum euiden- tibus: & lumen naturale intellectus est suapte natura proportionatum, & potens illustrare species, & ex ijs elicere congruas notiones terminorum ad assensus principiorum, ex quo natum est, ut D. Thom. q. 10. de veritat. a. 6. in fine, & alias frequenter asserat prima principia esse nota lumine intellectus agentis: & ex hoc ipso multi occasionem sumpserint opinandi, non esse alium habitum primorum principiorum naturalium, ab intellectu agente distinctum.

At verò circa veritates per se reuelatas, neutrum ex ijs principijs habetur à natura: nõ primum, quoniam nulla species benesicio phantasmatis, aut vi intellectus agentis elicitæ, est sufficiens, aut proportionata ad representanda supernaturalia, sicut in se sunt: atque adeò neque ad determinatè causandum assensum terminorum sufficientem germinandis assensibus principiorum, aut proponendum intellectui motiuum determinans ad assensum conclu-

sionis.

Sapientia diuina est motiuum in quod resoluitur veritas Theologica.

Augustin.

Aristot.

S. Thom.

IV.

tionis. Neque si quouis modo hæc darentur, adest ex parte intellectus lumen sufficiens ad vtendum ijs speciebus, & præbendum assensum reuelatis per se, ordinisque diuini. Vtrumque verò defectum supplet Deus, vt rectè deducit Scotus, q. i. prologi. §. *Antequam hæc*. primum quidem testimonio suo reddens præsentia secundum esse credibile obiecta, suapte natura occulta, & abscondita ab oculis omnium viuientium, & supplens ipsorum causalitatem: nam, verbi gratia, notitiam huius propositionis, *Deus est trinus, & vnus*, sola essentia diuina clarè cognita, apta est causare in ratione obiecti, & nulla alia omnino res: eum vero agens supplens eius vicem generat notitiam illius obscuram, supplet aliquo modo vicem ipsius obiecti: deinde verò interni luminis collustratione complens, atque eleuans in proportionatum lumen intellectus creati, vt ex vtraque parte obiecti scilicet, & intellectus sit completa vis, & principium sufficiens ad acquirendam scientiam Theologicam: ideo Christus huius doctrinæ acquisitionem disciplinæ à Deo traditæ comparat Ioan. 6. *omnis*, inquiens, *qui audiuit à patre, & didicit, venit ad me*. Audire enim est accipere internam illustrationem, discere est per eiusdè luminis adiutorium propositæ à Deo veritati consentire.

V. Quoad hos duos modos causandi scientiam Theologicam, vel saltem principia, à qua ipsa pendet, non eodem modo se habet Deus: nam quoad primum admittit causas instrumentarias, non verò quoad secundum. Hæc est sententia D. Augustini infra citandi. D. Thom. q. ii. de ver. art. i. & 3. & i. p. q. ii. art. i. Henrici in sum. art. ii. q. i. Bonauent. qu. 4. prologi ad i. Aegy. 3. p. prologi. q. vn. Ostenditur autem, quoniam *Deus ipse per se, & immediatè non omnibus reuelat abscondita, sed primoribus Seraphinis*, vt auctor est Magnus Dionysius in libro de cœlesti hierarchia, qui illuminant inferiores Angelos, per quos diuinarum reuelationum radij ad homines descendunt; neq; verò omnes homines accipiunt reuelationes immediatè ab Angelis, sed etiam ab ipsis Ecclesiæ doctribus, ac pastoribus de credendis instruuntur: atque ita de se ipso dicebat Apostolus, i. ad Tim. 2. *Veritatem dico nō mentior, doctor gentium infide, & veritate, & Christus dedit, ait idem Apostolus, quoslibet quidem Apostolos, alios autem pastores, & doctores*. Vt scilicet Deus noitro se captui, & naturali modo discendi accommodaret, inspirauit alijs, quæ alij discerent: vnde gloss. super illud Pauli ad Rom. 10.

Gillij comment. Theol.

Fides ex auditu, licet, inquit, Deus intus doceat, praeo tamè exterius annunciat. Et D. Augustinus Tract. i. super Ioan. *Per homines ministrata sunt Scripturae, nisi enim montes ista dicerent, vnde omnino cogitaretis, nō inueniretis*. Satis indicans nō esse in nobis ex parte obiecti principium illū supernaturalia mysteria non solum credendi, sed ne cogitandi quidem: hanc enim vim habent illa verba, *Vnde omnino cogitaretis, nō inueniretis*. Per homines itaque Deus proponit hominibus mysteria, quæ primum ipse reuelauit: & ita quoad hanc partem exhibendi obiecti credibilia, & motuum credendi nō excludit causas secundas instrumentarias: non quidem ita vt auctoritas humana sit motuum credendi, sed instrumentū quoddam, applicans verum motuum auctoritatis diuinæ: quemadmodū magistri, qui naturales scientias docet, auctoritas, aut sapientia, nō est ratio propter quam discipulus intentamētis acie propositam sibi ab eodem demonstrationem considerans, euidenter assentiatur præmissis aut conclusioni: hoc enim debet lumini intellectus proprii sub ea claritate, ac perspicuitate apprehendentis terminos, vt ex ipsis oriatur euidenter assensus principiorum, & deinde conclusionis: quamuis magister ordinatè, & pedetentim procedens sit causa coordinationis, & adaptationis specierum ad cōgruam terminorum apprehensionem, quatenus, vt ait D. Thom. q. ii. de ver. art. i. in corpore, & ad ii. & 14. & p. p. art. citato proponit signa intelligibilia intentionum, quas intellectus discens ab illis signis accipit, & in semetipso recondit. Et hoc significauit Boët. lib. 5. de consol. prosa 5. asserens per doctrinam solum mentem hominis excitari ad scientiam.

Quod verò attinet ad alium modum, quod Deus, vt causa principalis est auctor Theologiae per luminis infusionem, & eleuationem potentiae, nullo modo admittit ullam causam secundam tamquam administram; sed ipse immediatè illustrat mentem, & confert vim assentiendi veritatibus ordinis superioris. Quæ est communis sententia Doctorum, sumpta ex sententia illa Pauli i. ad Corinth. 3. *Neq; qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus*; quod disertè docuit Augustinus, vbi suprā citato tract. i. in Ioan. nam post illa verba subiungit, *Ergo ex montibus*: intelligit autem montium nomine Doctores, alludens ad illud Psal. 71. *Suscipiant montes pacem populo, & colles iustitiam*: & ad illud Psal. 120. *Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi*. Quia sicut prius à sole il-

E

lustran-

Augustin.

s. Thom.

Boet.

VI.

Deus est causa principalis Theologiae quoad luminis infusionem.

Augustin.

Psal. 71.

Psal. 120.

Augustin.

s. Thom.

Henr.

Bonauent.

Aegy.

Deus perfecte & immediatè non reuelat abscondita hominibus.

i. ad Tim. 2.

Ephes. 4.

Glossa.

lustrantur montes, deinde valles, ita Spiritus sanctus insignes viros radijs suæ veritatis illustrat, ut ab ipsis reliquum vulgus doceatur. Ergo ex montibus, inquit, venit nobis auxilium, ut ista audiretis: sed nondum potestis intelligere, quod audistis: inuocate auxilium à Domino, qui fecit cælum & terram, quia montes sic potuerunt loqui, ut non possint ipsi illuminare, quia & ipsi illuminati sunt audiendo: Ioannes, qui supra pectus Domini discubuit, de pectore Domini bibit, quod nobis propinaret: sed propinauit verba, intellectum autem inde debes capere, vnde & ipse bibeat, qui tibi propinauit, ut inde impleas pectus, vnde impleuit ille. Idem optinè prosequitur tract. 3. in 1. ep. Ioan. ad finem. Quæ est sententia Ambrosij ferm. 8. in Psal. 118. super illa verba: Iustificatio- nes tuas doce me. Gregor. hom. 33. in Euan- gelia, & reliquorū Patrum. Quamuis au- tem magistri & doctores interdū illumi- nare dicantur; quo pacto Paulus ad Eph. 3. Mihi sanctorum minimo data est gratia hac, il- luminare omnes: & eodem modo de prædi- catoribus Euangelij loquitur Glossa in illa verba Pauli ad Rom. 10. Quam speciosi sunt pedes isti, inquit, sunt pedes, qui illuminant Ecclesiam, & à Magno Dionysio superiores Angeli dicuntur illuminare inferiores. hoc ta- men, ut in materia de Angelis ex instituto probatur, non est intelligendum de colla- tione alicuius luminis spiritualis, aut im- mediato concursu ad intellectiōem elici- tam ab inferioribus, sed de manifestatione per modum signi, & reuelationis, qua con- gruè proponitur obiectum, ut intelliga- tur, ut notat D. Thomas art. citato ad 9.

Ex his patet solutio eorum, quæ in con- trarium obiecta sunt: nam ceteræ scientiæ sunt à Deo, ut à causa prima vniuersali, Theologia verò, saltem ratione principio- rum, etiam ut à causa particulari: ille verò locus Eccl. 1. vbi Deus dicitur effudisse sa- pientiam super omnia opera sua, non intelli- gitur de ratione particulari communicandi scientiam; sed est metaphora, qua sumitur causa pro effectu: est enim eo loco sermo de sapientia diuina secundum interpreta- tionem D. Hilarij de Synodis aduersus Arianos, quæ idèd dicitur effusa super om- nia opera, quia in ijs summa cōditoris Dei ars, & sapientia elucet, ad modum, quo ar- tífex in opere aliquo eccellente totam sa- pientiam suam dicitur collocasse. Verbum autem Dei dicitur fons sapientiæ per ap- propriationem, quoniam procedit per operationem intellectualem, ibi autem su- mitur absolute pro ut in ratione causæ pri- mæ est principium omnis scientiæ, & cogni- tionis veræ. Præter hoc autem Theologia

habet particularem modum processionis à prima veritate modo explicato. Illo autem loco Matth. 23. non prohibet Christus sim- pliciter, ne homines, siue discipuli eius vo- centur magistri, ut rectè arguit D. Thom. 2. ad Tim. 1. In quo positis sum ego predicator, & magister: ut etiam illum vocat Glossa in c. 3. eiusdè epistolæ ad illa verba: Tu verò permane in his, quæ didicisti, & credit a sum tibi; supplet Glossa, à me tamquā à vero doctore. Itaque sensus Christi erat, ne disci- puli per fastum superbix ad modum phari- sæorum honorificum nomen magistri af- sumerent; & hoc significant priora illa ver- ba: Vos autem nolite vocari Rabbi, vnus est enim magister vester. Inter plurima autem indicia superbix Phariseorum præmiserat illud: Amant vocari ab hominibus Rabbi: & idèd ut rectè notat S. Thom. in eum locum, Chri- stus dixit: Nolite, id est, non ambiatis vocari magistri; hæc etiam mens Christi erat, ne appeterent nomen magisterij absolutum, & quasi primarium, & ab ipso indepen- dens; idcirco enim subdidit: Vnus est enim magister vester Christus. Hanc solutionem af- fert D. Thom. citata q. de ver. art. 1. ad 1. & art. 3. ad 5. & sumitur ex Glossa ad eum lo- cum Matth. super illa verba: Nolite vocari Rabbi, ne, inquit, diuinum honorem hominibus tribuatis, aut quod Dei est, vobis vsurpetis; sola autem præcipua, & prima auctoritas ma- gisterij Dei propria est.

Hæc dicta sunt, ut explicetur quomo- dum primaria docendi auctoritate, quæ in Deo est, nō repugnet secundaria in homi- nibus. Sed nondū explicatum est, quomo- do Deus aliter sit magister scientiæ naturalis, aliter doctrinæ reuelatæ: verū facile ex dictis colligitur, namque naturalium veri- tatum non aliter est magister, quā per creationē luminis intellectus connatu- ralis animæ, quod est veluti quoddā impres- sio diuini, ut D. Thom. 1. p. art. 1. citato ad 1. & alij colligunt ex illo Psal. 4. Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Supernaturalium autē veritatum doctor, & auctor scientiæ de illis habendæ, est per infusū lu- minis illustrationem, & obiecti latentis reuelationem, qui modus est particularis,

adeo,

Ambros.

Gregorius

Ad Ephes. 3.

Glossa.

Magn. Dion.

S. Thom.

VII.
Reliquæ sci-
entiæ sunt à
Deo, ut à cau-
sa generali,
Theologia
ut à speciali.

S. Thom.

2. ad Tim.

Glossa.

Quomodo
Christus ve-
nerit nomē
magistri.

S. Thom.

S. Thom.
Glossa.

VIII.

S. Thom.

Psal. 4.

Quomodo
Deus sit au-
tor scientiarum natu-
ralium, & su-
pernaturalium.

adeo, ut nulla causa secunda sit in suo genere principalis ad huiusmodi scientiae acquisitionem. Ad rationem respondeo recte concludere sapientiam diuinam in genere causae exemplaris, ex aequo regulare omnem scientiam creatam: in hoc enim sensu est verum illud axioma Philosophi lib. 10. met. t. 7. *Primum in vnoquoque genere est causa, & mensura reliquorum*: at vero respectu doctrinae reuelatae habet Deus particularē causalitatem, quam non habet respectu scientiae naturalis. Dictum verò D. Ambrosij ad eundem modum interpretatur D. Thomas in comment. c. 2. epist. ad Tim. 2. lect. 3. de communi ratione inspirandi veritatem per lumen rationis naturale, & alias causas secundas naturales, quae non sufficit ad instruendam mentem ad finem cognitionis primae veritatis, quoad rationes occultas, & supernaturales.

Causa minus praecipua, sed per se necessaria est ratio humana fulta principijs reuelatis.

CAPVT III.

I. **E**X dictis, cap. precedente emergit haec difficultas. Vtrum Theologia eo modo, quo fides, sit principaliter à Deo. Namque in eo constitui discrimen inter Theologiam, & scientias naturales, quod harum auctor est Deus, ut causa vniuersalis per collationem instrumentorum naturalium, ad illarum acquisitionem, & concursum ordinarium, quo simul cum intellectu producit nostros actus, & habitus scientiarum. Theologia verò est causa suo modo particularis, & praecipua, tum reuelando mysteria suapte natura nobis occulta, tum vero conferendo lumen supernaturale congruum ijs percipiendis: hoc autem modo est auctor fidei: atque adeo non videtur quoad hoc vllum esse discrimen inter eas. In contrarium verò est quoniam fidem accipimus à Deo per infusionem: Theologiam nostris actibus acquirimus: ad illam immediate concurrat lumen diuinum, ad hanc ratio, & discursus humanus: quae magna arguunt vtriusque diuersitatem, & consequenter probant Theologiam esse ab homine principaliter, non verò à Deo. Quod suadetur primò, quoniam operatio procedens à potestate naturali operante modo sibi proprio, & connaturali, tribuitur viuenti ipsi tamquam causae praecipuae in suo genere: actus verò facultatis Theologicae eo modo procedunt ab intellectu humano; tribuendi ergo sunt homini tamquam causae secundae principali. Assumptio patet quoniam modus intelligendi per discursum est proprius intellectus humani, conueniens ipsi ex principijs naturae intrinsecis: assen-

sus verò Theologici per discursum gignuntur: quare procedunt ab intellectu operante modo sibi proprio, & connaturali. Secundò quotiescunque actus reducitur vltimò ad lumen naturale intellectus, ita ut per eiusmodi resolutionem sit certus de principio, quod quaerit, habet se intellectus, siue homo intelligens, ut causa praecipua: siquidem operatur per instrumentum sibi connaturale: sed omnis discursus quoad normam, & rationem consequentiae reducitur in lumen naturale intellectus; per hoc enim euidenter iudicat, vtrum sit bona forma discursus, nec ne: ergo homo discurrens est causa praecipua Theologiae. Denique quotiescunque artifex habet naturalem vim, & facultatem vtendi instrumentis ad operationes artis propriae, est in suo genere praecipuus auctor ipsarum, quamuis instrumenta propria arte fabricare non possit: ut facile per singulas artes discurrendo, perspicuum fiet: non enim miles est solum causa instrumentaria pugnae, eo quod enssem, & arma ipse non fecerit, sed à fabris fabricata acceperit, & sic in ceteris. Intellectus autem humanus, secundum naturale lumen spectatus, habet vim sufficientem, ut positis assensibus principiorum, quae sunt instrumenta sciendi ex ijs colligat conclusionem, eique assentiatur: ergo quauis lumen naturale non sufficiat ad principiorum assensum, non proinde Theologicus assensus per discursum tribuitur Deo, ut causae principali in omni genere, sed hominem etiam in suo genere erit principalis.

Proposita argumenta perfringunt duas difficultates. Altera est vtrum homo possit dici praecipua causa Theologiae; altera quae sit penes hoc inter fidem, Theologiamque diuersitas. Quibus ut satisfiat, suppono ad rationem causae praecipuae, in ordine ad aliquem finem duo requiri: alterum, ut agens sit instructus sufficiente virtute, & instrumentis sibi connaturalibus ad agendum; alterum ut non subordinetur alij agenti principali in eodem genere, applicanti illud ad propriam operationem, & dirigenti ad finem à se intentum: & vtralibet harum conditionum deficiente, cessat ratio principalis agentis. Defectu prioris, aqua non est causa principalis calefactionis, neque speculum illuminationis, quoniam neque illa habet principium naturale calefaciendi, sed prius affici, & eleuari debet forma peregrina, & super naturam propriam, nempe calore ignis: neque speculum habet à se, sed à sole lucem, quae est principium formale quod illuminandi: & ita illuminando est causa instrumentaria respectu solis, sicut aqua calefaciendo respectu ignis. Defectu posterioris miles

II.

Duo requiruntur, ut agens sit causa praecipua ad aliquem finem.